

FÖRSAMLINGARS TILDKOMST OCH DELNINGAR I TORNEDALEN.

Den första församlingen i området, Torneå, som tillkom kanske redan på 1100-talet, omfattade från början hela älvdalen. Den första delningen av moderförsamlingen till Nedertorneå och Övertorneå skedde före år 1482.

ÖVERTORNEÅ/YLITORNIO – Första gången Särkilahtis kapell och kyrka, som låg ca 3 km norr om nuvarande Övertorneå kyrka, nämns, är i det brev som skickades till ärkebiskop Jacob Ulfsson år 1482. Vårfloden förde med sig denna kyrka år 1615, ett stort träkors finns som ett minnesmärke på denna plats. Den nya, nuvarande kyrkan byggdes år 1617 på en plats högre upp i byn Matarengi. Den nuvarande formen har den fått efter tillbyggnader som gjordes under 1700-talet.

Av denna moderförsamling, Övertorneå, föddes senare församlingarna i Hietaniemi och Pajala och efter gränsdragningen 1809 bildades Turtola och Ylitornio på den östra älvsidan. Ylitornio omfattades av byarna söder om Juoksenki och närliggande byar samt dessutom de östra delarna av Hietaniemi församling.

HIETANIEMI – Övertorneå var även stor till ytan och folkrik, i synnerhet dess södra delar, varför ett behov av en egen kyrka och församling uppstod. År 1637 bildades Hietaniemi kapellag. Kyrkan där var byggd på den nuvarande kyrkudden redan år 1617, enligt sägnen delvis av timmer som vårfloden fört med sig från Särkilahtis kapell. Den nuvarande kyrkan är från 1747.

Till församlingen kom följande hemman från den västra älvsidan i Alkkula att tillhöra, nämligen hemmanen Noppa och Pudas samt från älvens östra sida byns södra del, nämligen hemmanen Jänkkä, Luttu, Kyrö, Immo, Yrjänä, Karkiainen, Joonas, Vaski, Jurva, Kauppi, Sikainen och Tolppi, dessutom Niemis och Armassaari på båda sidor om älven, Koivukylä, Hietaniemi, Päckilä och Vitsaniemi på den västra sidan och Kainuunkylä eller Helsingbyn på den östra. Efter 1809 sammanfördes församlingens östra delar till Ylitornio.

PAJALA – Kom att tillhöra Övertorneå kapellag år 1725 och dit hörde byarna norr om Pello ända från Muonio och Torne äldal till Junosuando och Masugnsbyn. Från Pajala avskildes Tarendö kapellag 1877 och Junosuando 1914.

MUONIO – Avskildes från Pajala kapellag 1788. Dit hörde också området till den nuvarande församlingen i Muodoslompola på den svenska sidan.

TURTOLA (senare PELLO)

Efter freden i Fredrikshamn 1809 bildades av de norra delarna på den östra älvsidan i Övertorneå församling, Turtola församling, med början i Juoksenki och den östra delen av Pajala, nuvarande Kolari.

Ett ordnat församlingsliv och förande av kyrkböcker tog sin början 1820, då man fick sin första präst. Namnet ändrades 1975 till Pello.

KOLARI – I Kolari, som från början tillhörde Turtola, fanns ett predikorum redan 1818, men började fungera som eget kapellag först 1858.

ALATORNIO/NEDERTORNEÅ – Nedertorneå, som år 1482 avdelades från den södra delen av Torneå församling, bestod i sin helhet i exakt 300 år till 1782, då Karl Gustavs församling avskildes. År 1809 delade gränsdragningen resten i två delar, den östra delen under namnet Alatornio och den västra som Nedertorneå, senare Nedertorneå – Haparanda. En kyrka i Haparanda fick man 1825, men den brann 1965. Den nya kyrkan i Alatornio blev färdig 1797.

KARL GUSTAV/KARUNKI – Bildades år 1782 av de norra delarna av Alatornio omfattande Korpikylä, Karungi och Kukkola på båda sidor om älven, Aapajoki på den östra sidan och Keräsjoki (Kärrbäck) och Lapträsk på den västra. Redan tidigare fanns ett kapellag i området och t ex börjar egna dödböcker finns från 1760-talet. Den nuvarande kyrkan är från 1796.

Efter freden i Fredrikshamn 1809 delades församlingen längs älven så att den östra halvan fick namnet Karunki, där en kyrka byggdes under åren 1815-17.

TORNIO – Fungerade som kapellag till Alatornio ända till 1896. En egen kyrka hade man redan 1647 och den nuvarande vackra träkyrkan byggdes 1686.

Församlingens äldsta konfirmationsböcker, 1750-80, finns under Alatornio (mikrofilmerna IK 203 och IK 211), de egna konfirmationsböckerna förs från 1780.

Vilket framgår av det föregående kan man konstatera, att byarna i älvdalen under historiens gång har tillhört fler än en församling, vilket är bra att veta för en släktforskare. Man bör också observera att de gamla församlingarna fortsatte sin verksamhet över gränsen efter 1809 ända till år 1819.

Juhani Mäkitalo

Tornio

Källa: Bl a Tornionlaakson vuosikirja 1989 s. 17-93.(Tornedalens årsbok 1989)

Översättning från finska

Bertil Reinholdt Haparanda